

Učiteljeva osebnost.

Dr. Jos. Tominšek.

«Poučevati, vzgojevati, biti učitelj, je
povsod lepo.» (O. Jäger.)

I.

Kake lastnosti imej učitelj? Na to vprašanje ne bo nikdo v zadregi za odgovor, najmanj oni, ki pošilja svoje otroke v šolo; da, četudi nima otrok, četudi že izza svojih otroških let ni več videl šole od znotraj, učitelja le vidi — od zunaj in se čuti popolnoma upravičenega izreči o njem sodbo in staviti zahteve o potrebnosti raznih lastnosti za učitelja.

Kake so te lastnosti? Same dobre in lepe, seveda! Vse mogoče čednosti naj ga dičijo in še nekatere — nemogoče povrhu! Slabosti pa bognedaj!

Mari se naj upiramo tem nazorom? V kolikor se kaže v njih preskrajnost, gotovo. Sicer so za nas res lahko kočljivi, ali če preudarimo, kaka višja ideja je njih temelj, se nam lahko zde celo laskavi: saj so indirektno, ali jasno priznanje velike pomembnosti našega stanu in molčeča izjava, da je precejšnje število učiteljev vzormožev; le sklepaje iz poedinih slučajev so pač širši krogi prišli do navedenega pojmovanja učiteljstva.

Nadalje pa vemo tudi iz lastne izkušnje, kaj in koliko je in mora biti oseba učitelja; vedno in vedno čutimo svoje lastne nedostatke in se jih zavedamo tako neprijetno, da res napenjamo svoje moči, hoteč se približati onemu idealu, ki bi ga utelesili sami v sebi; slutimo, da bi šele potem čutili blaženo notranjo samozadovoljnost in dosegli nepremakljivo sigurnost v svojem poklicu ter zavest, da smo in bomo mladini to, kar bi ji morali biti... Žal, da do tega idealnega viška v istini pač ne pridemo drugače kakor k večjemu v domišljiji; same luči tudi mi ne razširjamo, ampak nekaj teme se ulega vedno v svetlobo — ljudje

smo! Nemara leži v tej omejenosti celo nekaj dobrega; nekaj zanimivega na vsak način: vrhunec popolnosti se da doseči le v teoriji, sicer bi bili božanstvena bitja; človeku mogoče, potrebno in zajedno mikavno pa je, se potezati za dosegljivo popolnostjo. Tu so trdna tla, tu se prične za nas delo!

II.

Često slišimo željo, ki se bliža zahtevi: učitelj bodi in mora biti rojen za svoj poklic. V tej zahtevi tiči zdravo jedro. Vsak umetnik, n. pr. pesnik mora biti za svojo umetnost rojen, sicer se ne bo nikoli povzdignil do prave umetnosti; uk, pridnost, vaja prinaša spretnost, rutino, ali ne nadomesti prirojenosti; ž njimi se izuri rokodelnost, ne umetnost. Učiteljev poklic pa je tudi nekaj umetniški; oblikuje naj iz najdragocenejše snovi, človeškega duha, najvzvišenejše umotvore. Potemtakem bi res morali reči; ako hočeš biti učitelj, bodi rojen za to? Je-li to upravičeno? V toliko potrjujejo dejstva umestnost in upravičenost te zahteve, da so bili veliki pedagogi za svoj poklic res rojeni. Ali dejanske razmere v vsej svoji obsežnosti se seveda energično upirajo tem nazorom kot principu; tak princip je ideal, ki se slučajno enkrat uresniči. Vendar se ga držimo! Kot normo pa ne moremo postaviti zahteve: bodi rojen za to in to!! Saj se da šele pozno, ako se sploh da, soditi, za kaj smo rojeni; vrhutega bi tu prišli z zahtevo, koje izvršitev leži izven moči onih, do kojih se stayi.

Zato nam ostaja le edno: ker nam je do visoke umetnosti pot zaprta, ker pa je stremljenje po (vzgojevalni!) umetnosti naša dolžnost, moramo se učiti, truditi, vaditi, da postanemo sicer ne pravi umetniki, ali vsaj umni rokodelci. To je dosegljivo pri oni trohici prirojene nadarjenosti, ki je odločevala, ko smo si izbirali svoj poklic. Ali je to tako malo? Ne! Sadovi, ki jih donša spretno rokodelstvo, se često zelo bližajo umetninam; v manjših podrobnostih je celo rokodelska spretnost prvi pogoj in navadno že namen in uspeh. Tudi onim božanstvenim genijem je ta spretnost potrebna; prav tu jih sicer podpiramo mi mali rokodelci v njihovih visokih načrtih. Oni delajo na obširnem torišču z visokim obzorjem in se težko in neradi spuščajo v izvrševanje malostnih podrobnosti; v tem oziru jih spopolnujemo mi, ki pa dobivamo od onih zopet višje naziranje o svojem ročnem delu in potrebno notranjo vez med težnjami in uspehki nas posameznikov. V tem leži naša odlika ali tudi omejenost.

V tem smislu je treba naše delavnosti, trajnega truda in vednega spopolnjevanja, tako dolgo, da je vsa naša osebnost spojena z učiteljevanjem. — Ali pot do tja je in bo dolga; ali jo sploh prehodimo kdaj in kedaj? S prvim korakom v šolsko sobo čutimo, da se nam je

treba mnogo učiti in uriti; ta zavest nam ostaja leta in leta. Zdaj se nam posreči to — shrani se v naši pedagoški shrambi — zato obrnemo pozornost drugam . . . Tako odhajajo pred nami generacije otrok; mi pa tudi nismo isti, napredujemo, ali spredaj še nismo. Jasneja in jasneja pa postaja, posebno po konkretnih zgledih, če jih nam nudi sreča, pred našimi očmi slutnja, kaki naj bomo enkrat. Mnogo je vredno, da sploh vemo, za čim se naj poganjamo; naše delo dobi pravo smotrenost.

Ako torej govorimo o pravi učiteljevi osebnosti, s tem na eni strani konstatiramo, da **so** taki učitelji, na drugi strani izrekamo željo, naj bodo taki, ter s svoje strani izjavljamo, da hočemo skušati biti taki.

III.

Uspehi učiteljevega truda se združijo polagoma v celoto in tvorijo, ako je njih združenje harmonično, to kar se na kratko imenuje njegova osebnost.

Da se razvije prava osebnost, je prva potreba: učitelj bodi svoboden mož, svoboden v onem lepem duševnem pomenu, ki ga je izražal prostomislec Grk s svojim ἐλεύθερος, «svoboden» kot ravnatelj, učitelj, profesor, nadzornik, ali kakršen je naslov. Njegova individualnost se ne sme vklepati v tujo individualnost, ampak le podrediti splošnim zakonom, ki imajo v njih prostora vse individualitete. Zato se pusti učitelju svobodno gibanje, ker le potem bo delal z veseljem, brez strašljivosti za vzgojevalni ideal. Oviralni so preozki sklepi raznih načrtov, metod, predpisov, kakor so sicer potrebni. — Sodnijski, politični uradniki itd. delajo bistveno več po obveznih predpisih: kako pa se naj dobi pravo razmerje med potrebnim prostim gibanjem učitelja in med prav tako potrebnim redom in potrebno jednoto v šolskem organizmu? Jasno: smoter mora biti določno izražen in povsod nedvomno spoznalen, v okviru teh mej pa mora biti učitelju dovoljeno se gibati svobodno.

Kjer zastavi svoje delo učitelj z ljubeznijo in veseljem, bo spravil mladež do cilja tudi brez naslombe na tiskan «načrt». Tudi od kake priporočene metode ne zavise uspehi. Po svojem lastnem razvoju bo prišel vesten učitelj — tako sodijo izkušenci — do one metode, ki prija njegovi osebnosti, tako da lahko rečemo: prava osebnost je prava metoda. — Često se pripisuje preveč vrednosti posameznostim te in one poučevalne tehnike; tako nastane neka metodična in metodistična ortodoksija, ki kakor vsaka druga omejuje svobodni razvoj in zlasti ovira dobro nadarjene in resno misleče, jih mori in jim pristriguje peruti.

Prav učitelj se mora čutiti svobodnega, sicer ne bode postal nikoli «osebnost» ter zato tudi nikdar ne bo mogel vplivati z ono elementarno silo, ki je dana krepki osebnosti. — Kadar ima učitelj **to**, potem

se šele da govoriti o njegovi metodi. Vsa metoda se ravna po učiteljevi individualnosti, ona je izraz njegovega duha, ona pa se izpreminja na tej podlagi nasproti raznim učencem. — Rekli smo že, da je pedagogika umetnost; umetnost ima sicer svoje zakone, ali kdor te pozna še ni umetnik. Tako je z metodo. Važnejše kakor metoda, ki se «zna», je veselje do pouka in ljubezen do učencev. Povišaj to veselje in to ljubezen, in metoda se bo zboljšala!

Ako zahtevamo, da učitelju dovolijo zunanji faktorji svobodno kretanje v določenih mejah — navadno (vsaj na papirju) se to itak zgodi — moramo učitelji tem odločneje zjamčiti, da smo si v svesti svoje odgovornosti, in na notranje se res potruditi, da se skristalizuje naša osebnost s samoopazovanjem in učenjem; sicer bi zapravili pravico do one svobodenosti. — Nikjer ni tako resničen rek modrijana Sokrata kakor tukaj: čednost je znanje — in nasprotno! Svoj vednostni kapital moramo pomnoževati; potem rase tudi moč naše osebnosti, ki bodi medij za priobčevanje naših pridobitev; s tem, da je ta drugi, praktičen del, trdno ozadje našim študijam, se pa izognemo golemu, neplodovitemu teoretizovanju.

IV.

Navedene splošnosti dajo trdno podlago za nadaljnji razvoj, ki ga pospešujejo razne činjenice, zahtevajoče vso pozornost. Nekaj vpliva ima na učence res n. pr. celo fizična moč; ali zanašati se nanjo ne sme učitelj nikoli in nanjo računati. Nikoli ne bo padel v položaj, da bi mu pomagala res samo telesna sila, ako le kaže krepko voljo, ki ne trpi nikakega nereda niti pri učencih, niti pri sebi — da, tudi ne pri sebi! Natančnost in točnost zapira pot prestopkom; če jo zapazijo učenci pri učitelju, posnemajo ga radi. Zato mora natančnost zahtevati z vso brezobzirnostjo najprej od — samega sebe. On prihajaj in odhajaj, popravljalj naloge itd. točno. V zunanjem nastopu zatiraj razne komodne navade, ki postanejo hitro razvade; ne sme se privaditi raznim izrazom — ljubljencem, ne posebnostim v nastopu, v hoji, ki bi izzivale pozornost; ker tako bi skrbel sam za svoj značilen — priimek, ki bi ga kak razborit in srborit učenec hitro pogodil. Posebno se je treba ogniti vsaki vihrovosti¹ in ohlapnosti.

Sploh čutimo, da je v vsem našem nastopu in vedenju treba premišljene umerjenosti; to že zaradi tega, ker smo upravičeni od učencev zahtevati le to, kar izpolnjujemo tudi sami; le pod tem pogojem se klanjajo učenci radi brez tihega ali glasnega prigovora našim

¹ Ker je to točko vsestranski obdelal g. M. Heric v 10. št. «Pop.», jo tu le omenim.

zahtevam. Ako pa vidijo, da delamo drugače kakor govorimo, žene jih le zunanji pritisk k pokorščini, ne notranja sila in prepričanost. Kdo pa ne ve, koliko je vredna taka zunanja pokorščina! Da premine le za trenutek strah pred šolo in učiteljem, že se greši proti zahtevam; trajna lastnost se tem potem ne more razviti; ali če se sploh razvije, to ni učiteljeva zasluga. Ko pa učenci vidijo, da se učitelj prvi in najbolj pokori svojim zakonom, jim to nehote imponuje; ta čut pa podpira že prirojeno posnemanje, ki ga tukaj ne ovira opazovanje onega konflikta med naukom in dejanjem.

Naj se ne oporeka z latinskim pregovorom: «*Quod licet Jovi, non licet bovi*», po naše: «Kar sme bog, tega ne sme bik!» češ: učitelj si sme marsikaj dovoliti, kar učencu ni dovoljeno. Gotovo! Ali za šolo in nje življenje to ne velja, ker leži že v bistvu poučevanja, da hoče učitelj potegniti učence za seboj, da jih pripravlja po svojem vzorcu; najlepše uspehe doseže tedaj, če jim je vtisnil svojo osebnost. Izven šole, ko ga ne opazujejo kritična očesca, je še dovolj prostora in priložnosti, da dobi njegova «božanstvenost» duška in pride do veljave. Pri pouku pa in pri vsem, kar je ž njim v zvezi, moramo biti prvi in najzvestejši podložniki zakonom, ki jih hočemo in moremo uveljaviti. — Na dve prav malenkostni zunanosti naj opozorim, ki pa v svojih posledicah pri napačnem postopanju lahko škodujeta v širino in globino: Od otrok zahtevamo, naj snamejo pokrivalo, ko stopijo v šolo. Kaj pa si naj otroci mislijo, ko vidijo, da učitelj koraka ali stoji pokrit v šoli? Mari bodo zrlí spoštljivo vanj in v njegov — klobuk, spominjajoč se zgoraj navedenega latinskega reka? — Ali: kako neprijetno je treskanje s sobnimi vrati; pri učencih ga po pravici ne trpimo. Kako čudno jih mora dirniti, če učitelj, stopivši v razred, zaloputne vrata za seboj. — Ali si sme domišljati, da učenci uvažujejo njegov edini razlog, če je sploh razlog: «Jaz imam moč, jaz to smem!?» Ne, ampak namrdnili se bodo na tihem, odrasli prav gotovo. — Takih zgledov bi se dalo navesti še več.

V.

Učiteljevo vedenje v šoli pa je kolikor toliko odvisno od njegovega «vedenja» v vulgarnem pomenu. Svet, ki rad sodi po zunanosti, zahteva tudi od učitelja spretnega, taktnega vedenja. Nemalo zadreg mu pripravlja nedostatnost v tem oziru, ako ima v razredu otroke iz takozvanih «boljših» hiš, ki prav na take zunanosti pazijo najbolj; imajo pa fin čut in že od početka pri novem učitelju kar prežijo, kdaj se mu bo zaletelo. Tej mladini učitelj ni popoln, ako je njegova družabna izomika pomanjkljiva; mogoče je, da uživa zaraditega manj spoštovanja, tega merila pri njegovem delovanju.

Res so vse to površnosti; lahko je jedro zlato, zunanost nerodna; ali kaj takega se odpušča in prezre pri učencu, pri učitelju ne. Zato govorijo celo uradni učni predpisi o »gewählte Umgangsformen des Lehrers«. — Ne da bi se poganjali za gizdavostjo, ki tudi ni prava: ono vedenje, ki ga zahteva družba in šola moramo in, če hočemo, tudi lahko moremo doseči. Ako nočemo veljati za čudežne originale ali še kaj hujšega, se moramo ukloniti občnemu naziranju človeštva, naj tudi temelji na človeški površnosti. To smo dolžni že ugledu svojega stanu.

V zvezi z zadnjo točko je zahteva, da govori učitelj z učenci v primernem tonu, ne presladko prijateljski ali tudi ne s polnoprsnostjo korporala ali rezervnega častnika; ne preveč temperamenta, ne premalo, drugače s kratkohlačnikom, drugače z mladeničem, ki se že pobrkuje! Hudobni elementi med učenci sicer učitelja kar izzivajo k surovemu postopanju, ali izkušnja nas uči, da se tako postopanje, ako ga povzdignemo v sistem, često maščuje. Srbi nas jezik, da bi kdaj povedali kakemu dečku, ki ima — živinsko kugo, kako mastnejšo — ali hladen razum nas odvrča; če pa nam v ognju katera uide, ne bo škodovala; ali stalni nagon k temu se v nas ne sme razviti. — Sicer bi bilo treba to vprašanje obdelovati zase.

VI.

Približali smo se zunanjemu pogoju za reden pouk, disciplini. Za vzorno disciplino med poukom je poleg učiteljeve pozornosti in natančnosti najbolj merodajen njegov osebni nastop (na kar sem namignil v 8.—9. številko letošnjega »Pop.«). — Zunanje dostojen nastop in neka umerjena dostojanstvenost prehaja od učitelja na učence, tako, da vprašanje o disciplini pride sploh redkokdaj na dan.

Malo zahtev, ali natančnih, malo predpisov in zapovedi, ki pa so vsi izvedljivi in se res izvajajo, s tem doseže resna osebnost, ki ni niti gola strogost niti sama dobrota, skoraj vse. Komur je podarjena prava osebnost, ta malo da ne potrebuje raznih malih sredstev, ki so sicer dobra. Gotovo se vsi spominjamo tega in onega učitelja, ki smo se mu pokorili učenci tako prostovoljno, da nam nikoli ni prišlo niti na misel, kaj početi proti njemu. Njegova osebnost je bila pač res nekako taka, kakor sem jo skušal doslej narisati. Ni bilo treba orjaške postave, ne gromčega organa, ne akrobatske telesne prožnosti — le preočitne telesne hibe ovirajo nekaj pri otroških učencih: duh, veda in volja, pa nekaj spretnosti in (žal, da je tako) trohička nadarjenosti — to odločuje.

Če je treba včasih — pogosto se ne bo zgodilo — seči po kazni: vse drugače izda tudi najmanjša, ako jo prisodi učitelj s krepko osebnostjo. Pri takem učitelju se nehoče občuti, da je vreden zastopnik kazno-

vanja. Nasproti njemu si je kaznjenec v svesti, da je kazen zaslužil; še važneje je, da so tudi drugi o tem res prepričani. Zato se ne porodi oni uporni duh ali ona lahkomišljenost, ki nastaneta tako hitro, če je kaznovelec nestanoviten omahljivec, brez trdne notranje opore v svoji osebnosti.

VII.

S poklicom: vzgojevati mladino, je v nerazločljivi zvezi potreba, da stoji učitelj v nravstvenem oziru kolikor mogoče visoko. V drugi zvezi smo naglaševali že prej, da bodi učitelj najprvo sam tak, kakor bi rad da bi bili učenci. Kdor tega ne stori, se ne sme čuditi, ako njegov nauk nima prave moči; saj vidi mladina na živem zgledu, da je lahko človek tak in tak, pa je vendar postal celo — učitelj! Od vsakega, ki poučuje, se pričakuje, da je njegovo življenje v soglasju z njegovim naukom; nič se rogaje ne opazi tako hitro kakor tukajšnje nesoglasje. To dejstvo občuti učitelj često zelo neprijetno, posebno če se pod pritiskom od »zgoraj« stavi kar konkretni predpisi glede značajnosti, patriotizma itd. — Ali položaj je tak, da se resno učiteljstvo samo po sebi mora skušati popeti v nravstvenem oziru bolj in bolj. Prav tu deluje najintenzivneje njegov zgled. Sami nauki s pomočjo vsestranske kateheze pač **učijo** ločiti, kaj je prav in lepo, od grdega in hudega; ali njih moč je prav mala za istinite slučaje, ko se je treba v dejanju odločiti ali za eno ali za drugo... Vzorov je treba; kje jih naj išče mladina, če ne pri učitelju?

Pot je tedaj jasno načrtana, ali težko je hoditi po njej. Najpriprostejši in v pasivnem smislu najradikalnejši pripomoček je, da bi se učiteljstvo, kar se često — iz drugih vzrokov — dogaja, popolnoma odtegnilo življenju in zasledovanju njegovega toka, da bi živelo le notranje življenje; tako bi se res ne moglo nikoli izpostaviti. Ali tako vedenje ni soglasno z učiteljevim poklicom. Saj moramo vendar vzgojevati za življenje in zlasti pouk oživljati z oziri in naslombo na življenje — kako pa se naj to zgodi, ako življenja ne poznamo prav nič? Tako se porajajo one komične figure svetu oddaljenih in svetobežnih knjigožrcev ali sitnih pedantov. — Umljivo je pač, če učitelj to postane, saj ga često družba v njegovi okolici ostraiši, ali škodljivo je tudi posebno zato, ker ne ve, kako naj paralizuje slabe zunanje vplive. Tak mož je lahko navdušen strokovnjak, najpoštenejša in čista duša, ali uspešen vzgojevalec dandanes, ko so otroci često tako zgodaj »zreli«, ne more biti.

VIII.

Nemala ovira pri vseh učiteljevih trudih in velika obtežava pri njegovem nastopanju je njegov razmerno slab materielen položaj. Ne

pomisli se, da zasluži občudovanje, ker vkljub prav malenkostnim vsakdanjim skrbem izvršuje svojo dolžnost izborno. Dobro sitovani krogi se mu radi posmehujejo, da ne more kazati nikakega bleska; ali njegovo stanje primerno zboljšati — to ne! Nasprotno: ako si skuša po strani zaslužiti kak novčič, opaža se taka «lakomnost» z nevoljo. Pozabi se tudi, ali se ne ve, koliko ima učitelj izven svojih rednih ur rednega dela, ki zanj ne dobi nikakega odplačila . . . Kako bi naj nadalje učitelja včasih malo ne dražilo, da se njegovi bivši sošolci pri vojaki in v raznih uradniških službah dvigujejo višje in višje, on pa je vedno isti: glede na splošno izobrazbo nad njimi, glede na zunanji ugled in socialno stališče de facto pod njimi!

Da vkljub takim križem, ki jih pač ni treba slikati natančno, opravlja učitelj svoj posel z neumorno vnemo, za to je treba pač posebne osebnosti: prevevati mora njega samega plemenitost njegovega poklica, in ta misel in ta zavest, ki je drugi najbrže niti ne razumejo, mora njegovo življenje vladati tako, da absorbira vse zunanje ozire. Vzvišen mora biti nad splošni egoizem, ki se podi le za dobro karijero in za polno vrečo. Ker mu niso prisojene velike «posvetne» časti — ravnatelji itd. so le redko sejani — zato on išče in najde svojo čast v spoštovanem imenu in v zavesti, da se je posvetil najboljši in najlepši stvari na svetu. Ako ga vsega prešineva ta zavest, potem čuti v sebi zadovoljstvo s svojim poklicom, ozir na sodbo širokih slojev bi mu ga omrzil.

To je in bodi učiteljev idealizem. Te osebnosti mu je treba. Saj prava osebnost postane človek šele tedaj, kadar postavi vse svoje življenje v službo kake etične vrednosti, kake ideje. Ako mu služi ta ideja le v pretvezo, ne bo nikoli — da ostanemo pri našem slučaju — prav učitelj.

IX.

Visoka je ideja učiteljeve osebnosti. Njen zunanji okvir je ugled učiteljskega stanu. Učitelj, ki se ga vkljub zaprekam zaveda, najde recipročno oporo pri svojem delanju in hotenju zopet v onem ugledu. Ako v tem okviru pokorišča za vzgojevalno delo vse svoje študije in vse svoje znanje, ki šele tako dobi pomen za blaginjo učencev, ako je naposled utrjen nraštven značaj, ki zajemlje svojo moč iz prave humanitete in ljubezni do mladine, potem res zasluži ono ime, ki se mu včasih daje, češ: učitelji so sol zemlje!

Odkritosrčno pa moramo dostaviti: Res, učiteljeva osebnost bi morala kazati v harmoničnem združenju redke in težko združljive lastnosti! Ko bi se postavljali na enostransko stališče, lahko bi pogosto izrekli kategorično sodbo in — obsodbo. Ali kakor v pedagogiki sploh, tako

tudi pri pedagoških delavcih ne pridemo do konca s kategoričnostjo. Dovolj je že, če je deležen učitelj kosa — seveda kolikor mogoče velikega — onih čednosti, ki jih združujemo s pojmom učiteljeve osebnosti; poedine izmed teh pa so v visoki meri lastne zopet poedincu, ena temu, druga drugemu, in le vsi učitelji skupaj tvorijo ideal učitelja!

Učni jezik in jezik kot učni predmet.

Fr. Ilešič,

Učitelj mora imeti učni jezik popolnoma v svoji oblasti; le tedaj sodbno razpolaga z mislimi, ako mu nič ni treba misliti na občilo, na učni jezik; le tedaj izvestno dobi moč nad duhom in srcem gojenca, ako zna v jeziku najti vse različne poti, ki drže do umevanja.

Kdor mora pri vsaki besedi misliti šele na pravilno obliko, temu je že ušel nazor stvari. Za celotni dojem je posamezna kriva oblika manjša nesreča, nego če se pravilnosti oblik žrtvuje misel. Oblike narečja s tega stališča niso veliko zlo. Komur pa manjka izraz, ta naj bi sploh pustil dotični učni jezik. Obično seveda se družita negotovost v obliki z nedostatkom izraza.

S slovenskih pokrajin se slišijo pritožbe, da nekatere mlade učiteljice niso zmožne slovenskega jezika, dasi so nastavljene na slovenskih šolah. Nastavili so jih pokrovitelji, sklicujoč se na njih izpričevalo zrelosti z nemškim in slovenskim ucnim jezikom.

Sposobnost za učni jezik se pri izpitu zrelosti pripozna na podlagi izpita iz dotičnega jezika kot ucnega predmeta. Kdor n. pr. dobi iz slovenščine kot ucnega predmeta »zadostno«, se smatra tudi sposobnim za slovenski učni jezik.

V tej zameni jezika kot ucnega predmeta in ucnega jezika tiči vzrok, da dobe slovenske šole učne moči, faktično nezmožne slovenskega jezika.

Seveda je v izpričevalu pisano »Slovenische Unterrichtssprache: genügend«, ali ta red je dal le učitelj slovenščine, niso pa vplivali nanj drugi

učitelji, ki so poučevali predmete v slovenskem učnem jeziku. Spričo učnega načrta, kakršen velja n. pr. za ljubljansko žensko učiteljsko šolo, bi niti njih glas o usposobljenosti za učni jezik ne pomenil mnogo; zakaj krščanski nauk in matematika — to sta edina glavna predmeta s slovenskim učnim jezikom — ne dasta bogve koliko prilike pokazati ali spoznati sposobnost v praktični rabi jezika. Pedagogika, zgodovina, fizika in prirodopisje, to so predmeti, pri katerih se razvija jezikovna spretnost.

Tako odločuje učni predmet slovenščina edini o slovenskem učnem jeziku. Ako se je učitelj slovenščine zadovoljil z napiljenimi bibliografičnimi podatki in s slovniškimi pravili, tedaj se lahko pripeti, da dobe taki kandidati celo red »povoljno« ali »hvalno«, ki v resnici jezika niso zmožni. Tudi pismeni sestavki niso zanesljiv porok jezikovne spretnosti; s primerno nadarjenostjo se napiše še že kaj, a teže je ustno v hipu stvar razložiti, če ne služi jezik. Zato bi izpit o slovenskem učnem jeziku, ne samo o učnem predmetu pred vsem moral biti usten.

Prisojanje učnega jezika na podlagi izpita iz učnega jezika ni zakonito. Organizacijski statut pravi v § 64.: »Examinanden, welche ein Reifezeugnis besitzen und das Zeugnis der Reife mit Rücksicht auf eine zweite Unterrichtssprache erwerben wollen, haben sich vor einer der zur Abhaltung von Reifeprüfungen in der betreffenden Sprache eingesetzten Commission einer Prüfung zu unterziehen.

Hiebei hat der Examinand durch eine Clausurarbeit aus der zweiten Unterrichtssprache sowie durch eine mündliche Prüfung aus **von der Commission zu bestimmenden Prüfungsfächern** darzuthun, dass er die zweite Unterrichtssprache schriftlich und mündlich beherrscht. Diese Anforderungen sind auch in Fällen zu stellen, wenn der Examinand durch **eine** Prüfung das Reifezeugnis für zwei oder mehrere Unterrichtssprachen erwerben will.

Die Prüfungsergebnisse über zwei oder mehrere Unterrichtssprachen werden in das Reifezeugnis nur in dem Falle aufgenommen, wenn und insoweit sie günstig sind . . . »

Iz teh zakonitih določeb se razvidi, da komisija voli predmete, po katerih naj se spozna sposobnost za učni jezik. V okviru tega zakona ne najde prostora ususu, da se izprašuje le iz onih predmetov slovenski, ki so se poučevali slovenski.

Nadalje mi je po zadnji navedeni določbi organizacijskega statuta jasno, da se tudi pri maturi lahko ločita slovenski in nemški učni jezik, da je torej tudi pri maturi kdo lahko usposobljen n. pr. le za nemški učni jezik, če se je vobče pokazalo, da ne govori gladko slovenščine; kajpada ima vkljub temu iz slovenščine kot učnega predmeta lahko zadostno. Kdor pa pade iz učnega predmeta slovenščina, ta pade sploh, kakor če pade iz katerega drugega predmeta.

Ali so za ljubljansko učiteljsiše posebne določbe? Z organizacijskim statutom ne smejo biti v protislovju.

Pri izpiti učne usposobljenosti se učni jezik pripozna na podlagi pismenega in ustnega izpita iz vseh predmetov.

Slovenske šole nikakor ne morejo biti vežbališče učnih moči, ki po maturi niso zmožne slovenščine, a s svojim izpričevalom vendarle dobe službe na slovenskih šolah.

Zadnjikrat: analitično-direktna metoda.

Dr. Jos. Tominšek.

Prva beseda v naslovu bo vsem dobrodošla. — Te vrstice dostavim iz zunanjih ozirov; kar se tiče preporne točke same, bi lahko molčal, ker vidim, da g. Štritof v sklepnih besedah svojega »zadnjega odgovora« trdi, oziroma dokazuje, da je trdil o anal.-dir. metodi isto, kar sem naglašal jaz v prvem članku, nanašajoč se na stanje našega vprašanja drugod. Ako g. Š. zagotavlja, da je tudi mojega in občnega mnenja: »anal. metoda kot samcata eksistenca ne zadošča«, ali da je celo bil že od nekdaj tega mnenja (zadnja interpretacija njegovih besed in trudov je morala priti iz njegovih ust, da ji lojalno verjamemo), potem nimam jaz v teoriji nič več pristaviti proti njemu.

Če potemtakem pravi na str. 328: »smatram vsak poskus, uvesti za temelj nemškega pouka pri nas namesto govorilnih vaj zopet slovniško prestavljajno metodo kot nazadek«, in ta stavek obrača pač proti — meni, ki mi je posvečen njegov odgovor, potem ne vem, kaj bi naj rekel na to. Ne mara se mi v tretje razpravljati o svojih nazorih, ki so »stari« metodi mnogo manj prijazni, nego so »novi« sovražni.

Gospoda Š. bo morda zanimalo, da sem jaz pristaš, seveda zmerne, analitično govorilne metode celo na onem polju, ki je po njegovem mnenju — in je bilo res — domena »stare« metode: pri klasični filologiji. — Ali bati se je, da bom zavozil, ker se potrjuje g. Š.-a začetna domneva, da »še vedno nimam jasnih pojmov o anal.-dir. metodi in njenih sredstvih«. — Kdo pa ima o kaki stvari jasne pojme? V tem oziru je težko izreči apodiktčno pravo sodbo, bodisi o samem sebi, bodisi o kom drugem; ali jako lahko je na podlagi subjektivnega prepričanja, ki se iz njega tako hitro izcimi fiksna ideja, stopiti pred koga z očitanjem. Ali g. Š. ni

pomislil, v kako nevarnost se je podal, ako v polemiki, ki ne pozna apriorizma, nasprotniku kratkim potem očita nejasnost pojmov? In to na tako kočljivem mestu! — Pa naj imam tudi nejasne pojme, po svoji krivdi jih nimam; ako me celotne razprave in notice po listih ter številce raznojezičnih analitično-dir. učnih knjig ni privedlo do jasnih pojmov, me tolaži to, da imajo iste nejasne pojme z menoj vred še — drugi. G. Š. pogreša »lepih praktičnih naukov«, kako se naj združujeta obe metodi, ker jaz govorim »vedno le vobče«. Mari naj tudi jaz apostrofujem g. Š.? Ali naj porabim neki njegov prejšnji argument proti njemu? Ne! Knjige, ki jih imam v mislih, naj odgovarjajo g. Š. in zadostijo njegovim zahtevi.

Vse drugo — glavna odstavka — so zasebne stvari, kojih odločitev ima k večjemu pomen zame in za g. Š. Ker g. Š. v prvem odstavku — pač zopet nevede — še odločneje priznava, kar sem trdil jaz in očita meni, da sem iztrgal iz konteksta stavek, ki ga je v svojo izgubo najprej iztrgal — sam, ker bi nadalje razlaga besedice »znak« (v nesrečnem drugem odstavku) ne zanimala vseh, zato pridržim svoje mnenje zase.

Le neko malo zmoto še moram popraviti. G. Š. izraža na str. 327. misel, da sem s svojim stavkom v odzivu (g. Š.-a »odgovor je zame v posledicah laskav«) hotel reči: g. Š. se je meni udal . . . Ne! To bi bila od moje strani domišljavost! Kakor si ne laskam, da bi bil sploh koga pregovoril, tako si tudi ne, da bi bil g. Š.-a. — Moj stavek je bolj nedolžen; mislil sem to-le: g. Š. je s svojim »odgovorom« in s svojim slogom dosegel, da so zadnje tri številke »Popotnika« čitali ljudje, ki se sicer bore malo brigajo za ta list in še manj za anal.-dir. metodo. V teh številkah pa se moje ime prav pogosto imenuje in celo v bližini g. Š.-a; še več: g. Š. je celo poskrbel, da so se že pred mojo smrtjo poslali v svet nekateri podatki za moj — životopis. Moje ime je postalo — znano! V tem oziru, sem mislil, so posledice zame — laskave. — Toliko v pojasnilo!

Ko sklepam, me najbolj boli, da se mi ono dobro, ki je naj ima vsaka polemika, ni povedalo na malo drugačen način. Pa vkljub temu bodi »nasprotniku« hvala! V podrobnostih me je napotil k premišljevanju in odločnemu izraževanju.

«Libertas et caritas!» je moje stališče.

Početki naše književnosti za mladino.

Odlomek. Napisal **Fran Ilešič**.

Do »Darka«, ki ga je prvič l. 1861. pridni mladosti podelil Andrej Praprotnik, nismo imeli mnogo domačih mladinskih spisov.

Pač so že »Primčeva« »Nemško-slovenska branja« (1813) imela plodove domačega slovstva (Vodnikove pesmi: »Vrana in mlade«, »Kos in suhec«, »Na Slovence«, »Veršac«; Jarnikove tri: »Zvezdiše«, »Danica«, »Kres«), toda niso bila pravi mladinski spis, marveč so bila izprva namenjena za šolsko čitanko, pozneje pa izpremenjena v pomožno knjigo za licejske slušatelje.

Prva mladini izven šole namenjena knjiga je Jarnikov »Zber lepih ukov za slovensko mladino« (l. 1814.), a tu je malo slovenskega; »Zvezdje« Jarnikovo je najti, tudi sestavek »Bučelica« in pa pesem »Čutovi v enim spomladnim jutri« sta menda Jarnikova. Neki drugi basni je Jarnik dodal Vodnikove verze »Leniga čaka...«.

Primeroma dosti domačega, a zato malo poetičnega blaga ima Šerfov »Cvetenjak ali rožnjek cveteči mladosti vsajen« (V Radgoni, 1839); motto tej pesniški zbirki je: »Lübezniva čerstva mladost! — Rože sejo (= sojo?) tvoja radost; — rožnjek je gledalo kreposti, — vse devičje čiste leposti!«¹

Vsaka cvetlica ima svoj pomen, pravi v »Predcvetu« (uvodni pesmi), zlasti pa »belička lelja te čistost vüči«. »Hlapčič no deklíč, to maš rožic zadosti: natergaj si kitico rožic kreposti, natergaj si cvetja vse prave mudrosti«, posebno naj pazi mladina na nedolžnost, ki je »kreposti vršič«.

V tem smislu kaže »Leljo«, namreč zvezdo danico, ki je na zvezdnatem nebeškem vrtu slična liliji, podoba čistosti. — »Žalostnice — cveste rožice vi lepe, sladek diüh vse davate; grobi date mile kepe, lepo ga ponavlate« pravi mladenič ob grobu svoje matere. — »Cvet večnosti« je rožmarin. — Kapljo strese veter, rožica ovene; to je »Cvet preminočnosti«. — »Lilije in rože«, spletene v venec, dajejo druge drugim svoj kras. — »Vodeno rožo« je hotel utrgati neposlušen deček, pa je utonil.

Druge pesmi imajo samo za naslov ime cvetlice, v pesmi pa se kaže drugače kaka krepost. Tako pesem »Nepozabnica« (Vergissmeinnicht?) — nebesa ne pozabijo pobožnih ljudi. — »Sirotica« je čebelica, ki jo mori čebelar. — V »Roži« je ptičica pastiričica znak delavnosti, pa tudi čistosti. V »Roži prijatelstva« je mravljinjak podoba ljubezni in skupnega dela. — »Roža dobrohotnosti« je senca, ki krepi človeka. »Dobrodüšči klinici«: to je

¹ Iskrena hvala bodi izrečena g. ravnatelju Levcu, ki mi je dal knjižico na razpolago.

20 iz latinščine prestavljenih moralnih epigramov (po 2 heksametra) — ‚Modrice ostrognate‘: to je 41 prozaičnih rekov (Šerf pravi: ‚povesti!‘). — ‚Cvetje mudrosti‘: to je 50 rimanih pregovorov (Šerf jih imenuje: ‚prislovi‘; po dve kratki vrstici). — ‚Bumbleki ali bati‘ so uganke (Šerf pravi: ‚vgonice‘); na koncu knjige so ‚razcveteni bumleki‘ = rešitve ugank.

Niti napis nima imena cvetlice pri pesmi ‚Germ ma vyha‘ (o beraču, ki kritikuje nabrane kose kruha), ‚Zvesta stvar‘ (pes), ‚Sveti Martin‘; te dve zadnji pesmi sta prestavi iz nemščine (nemška je tudi ‚Vodena roža‘ in pa ‚Lelje no rože‘).

Izvirne pesmi imajo vedno dvojen naslov: Lelja. Denica. — Nepozabnica. Dobroten stol. — Germ ma vyha. Prošec. — Žalostnice. Mladenič pri grobu svoje matere. — Sirotica. Čelica. — Roža. Pasterinka. — Cvet večnosti. Rozmarin. — Roža prijateljstva. Mravlinjek. — Cvet preminočnosti. Kapla no rožica. — Roža dobrotnosti. Senca.

Edina, iz nemščine prestavljena pesem ‚Lelje no rože‘ ima poetično vrednost.

* * *

Iz večine je naše mladini namenjeno berivo prestavljeno. Tu pride najprej v poštev spis Jarnikov ‚Zber lepih ukov za slovensko mladino, iz Nemškiga ino Latinskega prestavljenih, iz Staro-Slovenskiga ino Pemskega preravnanih, nikoterih pa novo zloženih‘ (V Celovcu 1814).

Iz nemščine je prevedenih poleg Schillerjevega ‚Der Gang nach dem Eisenhammer‘ nekaj prav svobodomiselnih člankov, n. pr. o blagoslovljenih rečeh in božjih potih. Toda o tem drugo pot.

Iz latinščine so prevedene ‚basni, ktere se Ezopu perpišejo‘, in sicer: Sovražnika. — Pes ino Petelin. — Kmet in sinovi. — Žabe. — Lastavica ino ptičice. — Močni vol. — Volk in ovca. Kozel in lisica. Muha in mravlja. — Mravlja in golob. — Visoke smreke in ena majhna med njimi stoječa. Lev in lisica. — Lev in volk. — Oslova koža. — Kozlič ino volk. — Zajci in žabe. — Ovca in pes. — (Izmed teh se nahajajo tudi v Metelku: Kmet in sinovi. Pes in petelin. Lev in lisica. — ‚Zajci in žabe‘ je tudi v Metelku, a kot inačica).

‚Druge Ezopove basni (Iz Pemskega na Slovenji jezik preravnane) so: Lev, volk, koza in ovca. — Pes in kos mesa. — Osel in lisica. — Popotnik in meč. — Lev in miš. Volk in Kozle. — Vrank in lesica. — Osel in lev. — Veliki kozel in trije mladi. — Volk in kozel. — Osel in levova koža. — Stari človek in smrt.

Razprto tiskani basni se nahajata tudi v Slomšku, Zbr. sp. II. str. 6 in 11, ‚Krokar in Lisica‘ in ‚Volk in kozel‘ v Metelku.

«Iz Rajčoviga Cvetnika, ki je v staroslavenskim jeziku pisan, posneti in na sedajno slovenščino preravnani» so ti-le «nauki v podobah»: Lev, človek in medvedica. — Sonce, veter in popotnik. — Sfinks in vganka. — Sodba božja pravična je. — Modrost reši od smrti. — Ojstroumje. — Cesarjev in kralov sreča je nevarna. — Trudolubje. — Delanje s svojimi rokami.

Razprto tiskani basni se nahajata tudi v Slomšku, druga pod naslovom: «Stari škorjanec in njegovi mladiči».

Izvirnik, Rajčev 'Cvetnik' je izšel l. 1802. v Budimu. Avtor Jovan Rajić (1726—1801) je bil doma iz sremskih Karlovec, bil svečenik in učitelj v Karlovcih, na temešvarskem bogoslovju in v Novem Sadu, nazadnje menih.

Študiral je kakor večina takratnih Srbov na Ruskem ter pisal takozvani 'slaveno-srbski' jezik, to je zmes stare slovenščine, ruščine in srbščine. Zato govori Jarnik o 'staro-slavenskem' jeziku.

Prvo basen je vzel Rajić iz grškega pisatelja Elijana; godi se v Traciji. Sfinks je grška snov. 'Pravično sodbo božjo' je vzel iz Petra Rajnalda. 'Modrost' govori o tiranu Dioniziju, 'Ostroumje' je vzeto iz Plutarha, 'Cesarjev sreča' iz Cicerona, 'Trudolubje' iz Plinija, 'Delanje s svojimi rokami' iz Enneja. In «Solnce, veter in popotnik»? Gotovo je prišla k nam prvič iz srbskega izvirnika, prim. Brinar, A. M. Slomšek, str. 77.

Tudi basni «Predraga piščala» (II. 47) in «Dereč potok in tih studenec» (II. 48) nista Slomškova lastnina; prva je posneta po ruskem zgodovinarju Karamzinu, druga pa po ruskem pesniku Krylovu. Prva basen je v prestavi Podgorskega (Svetca) bila objavljena v Bleiweisovem berilu za drugi gimn. razred l. 1852., torej istega leta, ko jo je posnel za Drobtinice Slomšek. Od kod pa je poznal že leta 1852. Slomšek Krylovljevo basen?

Leta 1847. si je M. Majar želel, da bi celovski bogoslovci izdajali mladinske spise, ki bi «se posebno na naše kraje, na naše slavjansko ljudstvo ozirali»; naj «bi se zbrale take pravlice, ktere bi od slavjanskih dogodljajev in možev povedale in to vse priprosto, da bi naši Slovenci radi brali»; vzor so mu bile «Jugendschriften von Chimani»¹. . . . «Tudi v ilirskih in čeških knjigah bomo poiskali, le škoda, da tako malo takih knjig imamo.»

Hrupno leto 1848. je menda pokopalo te načrte.

¹ Chimani Leopold je l. 1814. na Dunaju izdal 6 zvezkov mladinskih spisov pod naslovom «Vaterländischer Jugendfreund. Ein belehrendes und unterhaltendes Lesebuch zur Veredelung des Herzens, Beförderung der Vaterlandsliebe und gemeinnützigen Kenntnisse für die Jugend des österreichischen Kaiserstaates», l. 1837. pa «Historischer Bildersaal».

Z mnogo večjo silo nego slovanske literature je na početke naše mladinske književnosti vplivala nemška knjiga. Zarobljeni v njenih sponah, sploh dolgo nismo čutili potrebe, da bi se sami gibali.

V svoji knjigi »Anton Martin Slomšek kot pedagog« je g. Brinar (str. 74) opozoril, da več mladinskih spisov, ki so sprejeti med Slomškove izvirne povesti, ni Slomškova lastnina, češ, da se nahajajo že v »Kratkih perповedanjih« iz l. 1822. Ta »Kratka perповedanja« pa niso posamezna, osamljena izdaja mladinskih povesti, marveč so le eden natis šolske čitanke takozvane Rottenhannove dobe (1805—1848). Slovencem jo je priredil prvič Debevec l. 1809. pod naslovom »Majhine perповedanja«, za njim Ravnikar l. 1816. pod naslovom »Male povesti«, ponatisnjene l. 1826. To so kranjske izdaje, tiskane v Ljubljani. V šolski zalogi na Dunaju so izšle te »Male povesti« l. 1844. Za štajerske šole se je, kolikor mi je doslej znano, ta čitanka prvič tiskala l. 1822. kot »Kratke perповedanja (povesti)«, ki jih pozna g. Brinar; druga izdaja so »Kratke perповedanja (povesti)« iz l. 1831.; te dve sta tiskani v Gradcu pri Kienreihu. L. 1836. je Dajnko za tisk popolnoma pripravil rokopis »Male Pripovedanja na potrebo za deželne šole«; ta rokopis (»Original zur Hinterlegung bey m. k. k. Bücherrevisionsamt«) hrani župnijska knjižnica pri Veliki nedelji¹. Poraz Dankovega črkopisa, kojemu je Murko baš l. 1836. zadal smrtni udarec, je bil kriv, da se knjiga ni natisnila. Po jezikovnih izpremembah in razlagah se pozna, da so Štajercem bile namenjene »Kratke povesti za šole na deželi«, v zalogi »ces. kralj. bukvarnice za šolske bukve per sv. Ani v Janezovih ulicah« l. 1847.

Te čitanke so dvojezične, po prvi strani nemške, po drugi slovenske. Nemški naslov se jim glasi vedno »Kleine Erzählungen«.

Slomšek je torej crpal iz čitank predmarčne dobe.

Brinarjevimi vzporedbam bi dodal jaz še to-le: Slomškova povest št. 21 (Zbr. sp.) »Lizika« se nahaja n. pr. na str. 35 Debevčevih »Majhinih perповedanj«; v Brinarjevem izvodu iz l. 1822. je baš list 32—33, kjer se začenja »Lizika«, iztrgan. Slomškova številka 32, »Nacek« je v Debevčevi izdaji na str. 77 (Matijček), v izdaji iz l. 1822. na str. 71. Slomškova povest št. 23 spominja Debevčeve na str. 91—93, Slomškova št. 38 Debevčeve na str. 25, Slomškova na str. 46 Debevčeve na str. 71.

Tudi pesem »Kde je ljubi Bog doma?« je prestava iz nemščine.

Tradicionalne tendenčnosti v naši mladinski literaturi g. Brinar na str. 73. ne tolmači prav. Slomšek pri nas ni bil niti edini, ki se je vnemal za Krištofa Šmida. V Ljubljani je ob enem z njim prestavljal Šmidove spise Jožef Burger, (gl. Glaser, Zgodovina slov. slovstva, str. 241—242.) L. 1832., torej istega leta, ko je Slomšek s celovškimi bogoslovci izdal

¹ G. župniku Menhartu, ki mi je drage volje poslal v pogled ta in še eden rokopis, bodi izrečena srčna zahvala.

prvo Šmidovo knjigo »Prijetne perpovedi za otroke«, je Burger izdal kar troje Šmidovih del: »Nedolžnost preganjana in poveljučana«, »Pomoč v sili ali leseni Križ in sreča dobriga uka«, »Evstahi«.

Za Šmida pa se niso ogrevali le svečeniki; tudi **Stanko Vraz** ga je hotel sloveniti, ko je bil jurist v Gradcu, in si je med sotrudnike izvolil rojaka mu kaplana Muršca in takrat še dijaka Miklošiča.

Dne 15. sept. 1835. se je Vraz čez Dravo vrnil iz Zagreba v Središče. Deževje ga je bilo za nekaj dni zadržalo pri ljubeznivem opatu Križmaniču v zagorski Bistrici.

O tem piše Muršcu, takrat kaplanu v Ptuj, z dne 3. dec. l. 1835. iz Gradca tako-le: »Meni je ne bilo mogoče k Cvetkovim pervencam (»primitiae«?) priti, da bi se tam nazoči z Vami od poslovenjenja Šmidovih pisem spominjal ter kaj bi Vam za poslovenjenje odločil, spomenol.« Pozneje še v istem pismu nadaljuje tako-le: »Pripovedi (Šmidove) sem že skoro vse med pomagavce razdelil. Vam sem odločil pripoved: Zgubleno dete, da mate Vi sami exemplar Šmidov, Vam nepošljem originala (pa tudi prilike ne). — Ne treba besedne preložbe; ne treba neli tudi kranjšine; samo po takem narečji pište, v kakem so bili najni dozdajni listi. Le prelagajte po slovenskem t. j. kak dober štajarski Slovenec govori. — Paščite se. Tri povesti so že gotove. Po vuzmu bode se tiskati začelo.« Proti koncu tega pisma govori o Miklošiču ter pravi: »Perva povest od njega poslovenčena najmre: Kanarek; in druga: Kresnica, je že gotova, na skorem pred cenzuro položeno bo. Berž čas bo tudi na čelo vsega dela postavljena.« Murko sicer ni bil sotrudnik, »al se deno raduje — piše Vraz — nad našim nakanjenjem rekoč: Da bom bar ja obečanje zveršil, ktere ga je on pred — tremi leti včini, pa zavolj mnogih mudnih okolic ne spolniti mogel.« To »delo« in »nakanjenje« je pač prestava Šmidovih povesti. Kje je Murko kaj takega obljubil?

* * *

Kr. Šmid si je osvojil ves naš svet, ne le Slomška.

V izkazu mladinske literature iz Slomškove dobe zavzema odlično mesto ime **Jais**.

P(ater) Egidij Jais, slovenski tudi imenovan P. Ilg ali Ilh J., je bil rojen l. 1750. na Bavarskem ob reki Izar. Benediktinec po stanu, je bil med l. 1776.—1778. izpovednik na božji poti Maria Plani pri Salzburgu. Od l. 1778.—1786. pa je bil učitelj in ravnatelj gimnazije salcburške; toda srce ga je gnalo med ljudstvo in dal se je za kaplana nastaviti pri samostanski župniji Wallersee, dokler ni z l. 1790. prisiljen prevzel ravnateljstva semenišča za gojence vsega benediktinskega reda. Ko so se l. 1803. odpravili vsi samostani, je bil poklican za profesorja bogoslovja v Salzburg.

Tu, v Würzburgu in Florenci je tudi odgajal otroke nadvojvode Ferdinanda, takrat volilnega kneza salcburškega, a je umrl l. 1822. v samostanu Benedictbeuern.

Jais je bil blag prijatelj ljudstva in mladine. Odpovedal se je odličnemu ravnateljskemu mestu, da bi delil z ljudstvom nadloge in težave in spoznaval njega dušo. Rajši je več mislil nego študiral, o svoji osebi ni rad govoril.

Jais pomeni s Šmidom vred povratek od suhega racionalizma Rochow-Felbigerjevega k čuvstvu, poeziji in krščanstvu. Brez dvoma ga je poznal po duhu mu sorodni Slomšek.

Izmed njegovih del je poslovenjenih gotovo čvetero. Njegove »Schöne Geschichten und lehrreiche Erzählungen zur Sittenlehre für Kinder«, ki jih je spisal v dobi 1786.—1790., sta po Buchfellnerjevi izdaji poslovenila Janez Dragotin Šamperl in Stanko Vraz l. 1836. pod naslovom »Navuk v peldah. Lepe zgodbe in koristne povesti za otroke«. Prim. v Jarniku »nauk v podobah«.

»Lehr- und Bethbüchlein für Kinder, das auch Erwachsene brauchen können«, molitvenik, je bil poslovenjen v Ljubljani l. 1845. kot »Bukvice, polne Molitev in lepih naukov za manji in veči mladost, kakor tudi za odraslene ljudi dobre«, Giontini.¹ Ponatisnilo se je delce še l. 1850., 1855. in 1861.

L. 1847. je po Ilmu Jajsu »prestavil en duhoven« »Pirhe za device, ali molitve in nauke, ktere naj si pobožna devica in sleherni poštena žena večkrat k sercu vzame«, Giontini.

Pri Gerberju pa sta izšla l. 1852. »Tine in Jerica. Podučna povest za kmetiške ljudi«. Izvirnik »Valter und Gertraud«² je spisal Jais v Würzburgu v dobi 1806.—1822., želeč dati kmetskemu ljudstvu zrcalo, kakšno naj bo in kakšno naj ne bo.

Prvo delo je čitanka kakor Rochowljev »Kinderfreund« in Felbiger-Rottenhannove »Kratke povesti«, a Jaisove zgodbe imajo mnogo več svežega življenja, so manj umetne, bolj naravne, vzete iz opazovanja resničnega življenja; zatrjuje se, da jih po istiniti preprostosti dosedaj nikdo ni dosegel in da jih bo jedva kdo dosegel. Vsaka povest se končuje s pametnico.

Prestavo te knjige je sprožila znana nakladna knjigarna F. Ferstlnova (J. L. Greiner) v Gradcu. V uvodu piše Stanko Vraz: »Gospod založnik je meni naročil tote knjižice po občinsko-slovenskem preložiti. Bivši pak jaz do volje z drugimi književnimi posli zabavljen ne sem si vupal k bremenam pali bremena perložiti, ampak sem ga izročil g. Šamperlu, ktere ga ljubav do lepega domačega jezika mi je po njegovem nevtrudnem

¹ V katalogu licejalne knjižnice ljubljanske je temu delu dodano: Iz nemšk. predstavil Franc Malavašič.

² Basariček v »Povijesti pedagogije« (370) ima naslov: Valentin und Gertraud.

vučenji domačih in Roskih gramatik — ter vednost z nekoliko drobnih lastnih pesmic znana bila. On je radovoljno in z veseljem meni odločeno težavo na svojo glavo vzel, ter vse Slovence, kar jih od Belaka do Lotmerga — od vesnic sred Železne in Saladske stolice do Adrijanskega morja prebiva, na pameti ima je si k težavnemu delu perpravil. Toda »verli poslovenitelj je na sred dela zbolenel« in Vraz je nadaljeval ter dovršil — »založnik je z zdanjem Tursko silo delal« — do dne sv. Janeza krstitelja* l. 1836.

Ko je delo izšlo, »vrlega poslovenitelja« Šamprla ni bilo več med živimi; zakaj umrl je kot absolviran filozof dne 21. avgusta 1836.¹ v svoji rojstni hiši na Gomilah pri sv. Urbanu v Slov. Goricah ter se ni učakal, da bi »gg. vučeniki in ravnitelji krepkih mladih Slovincov in Slovenk to malo z ljubavjo do domovine začeto in zveršeno delo za prikladen darek pridnosti vučencov in vunčenic (!) obsodili«, česar sta si želela izdajatelja.²

»Bukvice polne molitev« imajo tudi cerkvene pesmi; tako »Pred Bogom pokleknilo — povzdignimo srce . . .« nadalje: »Pred stolom tvoje milosti tvoj verni ljud kleči«, adventna: »Vi oblaki ga rosite ali zemlja naj ga da . . .«, božična: »Poglejte, čudo se godi, kaj mora neki to biti . . .«, velikonočna: »Zveličar gre iz groba, ob meč je smrt, trohnoba«. Kdaj so bile te pesmi prvič poslovenjene? Avtor?

Pomembnejša za nas pa je knjiga »Tine in Jerica«; to bo treba primerjati z osnutkom Slomškovega dela »Blaže in Nežica«.

Slomšek je že l. 1833, torej 9 let pred »Blažetom in Nežico« pač poznal Jaisovo delo »Tine in Jerica«; zakaj tega leta je zložil pesem »Železo in kladivo«, ki služi v Jajsovi povesti v dokaz, »da dober vladar sam narbolj težo vojske občuti«, češ:

Železo.

Let in dnov je že preteklo,
k' je železo kladvu reklo,
»Kaj me butaš tak terdo?
Saj sva ti in jaz eno.«

Kladvo.

»Pusti očitanja merzečel!
kladvo zdaj železu reče,
»Sej pri men krivice ni,
de te vdarc na vdarc boli
sej jih čutim, jaz, ko ti.«

¹ Za podatke o Šamprlu, rojaku urbanskem v Slov.-Goricah, bodi srčna hvala tamošnjemu kaplanu č. g. Kozoderca.

² V šoli poleg oficialnih, šablonski jednako pustih knjig, ta knjiga seve ni imela prostora.

Vi podložni vsi cesarja!
 Ne sodite del vladarja,
 znajte, de terpi za nas.
 Zdajnja in prihodnja vladva
 in vojska nesrečna kladva
 hujš' ga bijejo, ko vas.

Slomšekovo pesem čitaš v Zbr. spisih I., str. 93. Ker je pesem iztrgana iz zveze povesti, je Slomšek izpustil ob koncu vojsko, zato pa je ednakopravnosti kmetov na ljubo pred opomin kmetom postavil opomin gospodi:

Nič pregerdo ne imejte,
 o gospoda! vboge kmete:
 na železo mislite,
 da ste ene matere.

Zveza med «Tinetom in Jerico» in «Blažetom in Nežico» je s to pesmijo postala verjetna.

Mislilo bi se seveda tudi lahko, da sta Jais in Slomšek vzela pesem vsak za sebe iz svojega vira. Zato bo treba natančnejše analize obeh del.

Jais, a ne Egidij, marveč Paul Alois se imenuje pisatelj nemške knjižice «Jesus der Kinderfreund», oder: Lasset die Kleinen zu mir kommen. Lehr-, Gebeth- und Gesangsbüchlein für meine lieben kleinen Pfarrkinder. Von Paul Alois Jais. Laibach 1854. Verlag von J. Giontini. — Slovenska prestava iz istega leta in iste založbe je «Jesus, prijatelj otrok, ali pustite priti k meni otročiče. Bukvice polne naukov, molitev in pesem, za svoje ljube farmančke spisal Pavl Alojzi Jais. Po najnovejšim nemškimi natisu poslovenjene.»

Ta Pavel Alojz Jais pač ni nihče drug nego pisatelj prej naštetih knjig; zakaj Egidij je bilo njegovo samostansko ime, najbrž je bil krščen na ime Pavel Alojz. V Goedecke, Grundriss 1., 2, str. 1078. se imenuje «A. Jais, Priester?», ki je zložil misterijo «Das Opfer des Jephthe», Trsp. (?) Tegernsee 1778. To je pač isti A(lojz) Jais.

Jaisov «Lehr- und Bethbüchlein für Kinder» je doživel 13 izvirnih izdaj in pri nebrojnih ponatisih se je izpremenil naslov in ime pisateljevo.

Značilno je, da se je Rochowljev racionalistični «Kinderfreund» pri Jaisu izpremenil v «Jesus, der Kinderfreund». To je razvoj tendenčnosti v naši mladinski literaturi. V tem smislu je popraviti Brinarjeve trditve.¹

¹ Na nepotrebni «Odgovor» v zadnjem Popotniku mi ni treba odgovarjati. Za dobro delo se zasluži hvala, za slab «Odgovor» pa patent.

Pedagoški utrinki.

Piše Iv. Šega.

XXXVII.

Zadovoljstvom opažamo v slovenskem narodu nekako navdušeno hrepenenje po višji izobrazbi in sicer v vseh slojih. Ona zastarela «fraz», da «učenih otrok kmet in obrtnik ne potrebuje» zavrgla se je že davno za plot; zahtevajo jo pa pač še oni paraziti, ki žive na račun tujih žuljev. Dandanes velja načelo: «Kolikor se kdo več uči, več zna; če več zna, več zasluži; če več zasluži, več ima; če več ima, več velja in uživa.» Ko bi se ta rek upošteval pri nas Slovencih, bi dandanes gotovo bili v sijajnejših gmotnih razmerah in nas bi tudi tujec drugače upošteval kakor nas pa sedaj. Kar smo zamudili, skušajmo dohiteti.

Tudi slovenski trgovski stan pričel se je nenavadno energično gibati. Priliko smo imeli že ravno v teh utrinkih poročati o trgovski višji akademiji, kateri je obstoj že zagotovljen. — Trgovski stan zasnoval si je pa tudi svoj list «Narodnogospodarski Vestnik». List sicer izhaja od 10. aprila t. l., a omenjamo ga še le danes. Povod temu je ta, da prinaša 7. številka jako dobro razpravo o «potrebi trgovske izobrazbe», ki se bo v prihodnjih številkah še nadaljevala.

Razprava je času prav primerna, iz nje veje premišljenost in pravo poznavanje trgovskih razmer.

Pisec se najprej dotakne razvitka trgovskega stanu od časa, «ko pri nas še sanjali nismo o kaki prodajalnici v oddaljeni mali vasi v hribih» do časa, ko «je postala trgovina, ki se je smatrala za navadno špekulacijo, dandanes težavno delo, ki zahteva mnogo inteligence in obilo študij!»

Opravičena je tožba pisca, da «naša dežela, ki ima vse pogoje za industrijski in torej imenitno tudi za trgovinski razvoj, je skoro glede vsega, kar se dela v večjem slogu, v rokah tujcev, ki izkoriščajo vrednost in dobroto našega sveta. — Mi nimamo niti navadnega trgovskega naraščaja za svojo malo nerazvito trgovino, z industrijo smo tako komaj začeli. Dan za dnevom se čuje tožba, kako težko je dobiti pisarniških moči, in če se dobe, da nimajo znanja v tej meri, kakor jo zahteva moderna trgovina. — In potrebo dobre izobrazbe čutimo že dalje časa in jo čutimo čimdalje huje. — Kako živo potrebuje trgovec temeljite izobrazbe, so uvideli že zdavnaj drugi narodi. Ravno oni narodi, pri katerih je najbolj razvita trgovina in industrija, skrbе z vso vnemo za dobro trgovsko izomiko naraščaja. Pri nas se je v tem oziru doslej splošno malo delalo, na Kranjskem pa še posebno malo, ker se je mislilo, da trgovcu zadostuje tako učenje, «kakor si ga marsikdo misli, ko dá svojega dečka, ki ni mogel več v šoli izdelovati, v »štacuno«, da postane »trgovec«. To so bili in so še dandanes samouki.»

Člankar se dalje dotakne tudi veleindustrije, posebno tržaške, omenja raznih trgovskih višjih šol, posebno v Trstu, a dobro tudi biča laški šovinizem napram slovenskim korakam itd.

Slovenskemu učiteljstvu se tu nudi jako lepa prilika, priskočiti temu tako važnemu stanu na pomoč s tem, da delujemo z vsemi dopustnimi sredstvi na to, da se ustanove po vseh večjih krajih obrtno nadaljevalne šole, kajti »učiteljstvo mora priti do spoznanja, da ne pride do veljave, ako se ne loti dela, in sicer dela pri organizaciji posestnika in obrtnika. Zato je treba vse drugega dela in drugega nastopanja, nego dosedaj, treba je učenja in vztrajnosti. Učiteljstvo le prodre po višji svoji inteligenci in združno z maso našega naroda, katero tvorijo posestniki in obrtniki.«

XXXVIII.

Novo »učno metodo« skušajo uvesti v ljudskih šolah nemški nadzorniki v nemški Poljski.

Naš namen ni, preiskavati in opisavati podrobneje to najnovejšo »učno metodo«, ker je že tako znana vsem »Popotnikovim« bralkam in bralcem, temveč podati hočemo le še nekaj zanimivosti, ki se tesno družijo z najnovejšim nemškim »škandalom«, ki bode — upajmo — vsekakor imel vsaj nekaj dobrih posledic za avstrijske Slovence, posebno pa za nas Slovence.

V spomladi l. 1899. vložili so poznanski Poljaki na prizadevanje tamošnjih rodoljubov dobro podprto peticijo na prusko naučno ministrstvo, proseč, da naj se poučuje v nemško-poljski Šleziji verouk v materinem, t. j. poljskem jeziku. V prošnji se prosi (navajamo dosledno po nemškem viru): 1. Dass die polnischen Kinder Oberschlesiens auf der Unterstufe die biblische Geschichte und die nöthigen Gebete in erster Linie in polnischer Sprache erlernen sollen; daß sie auch auf der Mittel- und Oberstufe im Lesen und Verstehen der polnischen Sprache unterrichtet werden, damit sie neben dem Unterricht in der deutschen Sprache den religiösen Memorierstoff, die Katechismusstücke und die Kirchenlieder auch in polnischer Sprache in sich aufnehmen können.»

Prošnja dalje navaja še precej razlogov v podkrepljenje teh dveh točk, izmed katerih omenjamo le sledečega:

«Die im Elternhause begonnene religiöse Ausbildung wird beim Eintritt in die Schule durch eine den Kindern völlig fremde Form unterbrochen, durch den kirchlichen Beicht- und Communionunterricht nur ungenügend gepflegt und nach dem Austritte aus der Schule infolge des nicht entwickelten religiösen Verständnisses und sittlichen Pflichtgefühles bei dem jugendlichen Leichtsinne und falschen Freiheitsdrange vernachlässigt. Die Früchte erntet die Socialdemokratie.»

Naučni minister je na to prošnjo odgovoril že 29. marcija 1899. leta sklicujoč se, da je vso zadevo »vsestransko« dal preiskati in na podlagi te

«vsestranske» preiskave je zagledala «poljska parija» sledečo določbo: Das Ergebnis dieser Prüfung ist in jeder Hinsicht zu Gunsten der unveränderten Aufrethaltung der seit 27 Jahren mit Erfolg durchgeführten Verordnungen über die Unterrichtssprache in den Volksschulen des Regierungsbezirkes Oppeln ausgefallen. (Primerjaj dogodek v Wressnu!) Insbesondere haben die angestellten Ermittlungen ergeben, dass die Schule auch im Religionsunterricht für die polnisch redende oberschlesische Jugend ihren Zweck überall da vollständig erreicht (?), wo der Lehrer die bestehenden Vorschriften (aha!) mit Eifer (!?) und Geschick (!) anwendet. — («Učna metoda» v Wressnu je torej na Nemškem že obligatna). — Am günstigsten sind die Unterrichtserfolge auch im Religionsunterricht da, wo die Herren Geistlichen die Bemühungen der Unterrichtsverwaltung auf diesem Gebiete mit Verständnis (?) freudig unterstützen. Jede Nachgiebigkeit (?) der Unterrichtsverwaltung in der Sprachenfrage würde daher zur Förderung der nationalpolnischen Agitation ausgebeutet und umso wirksamer in diesem Sinne gemißbraucht werden, als ein sachlicher Grund zur Unzufriedenheit mit dem auf dem Unterrichtsgebiete getroffenen sprachlichen Anordnungen nicht besteht. Dem privaten Gebrauche des örtlichen polnischen Idioms tritt die Schule nicht feindlich (?) gegenüber. Aufgabe der Volksschule im deutschen Reiche und im preußischen Staat ist aber nicht die besondere Pflege (!) der fremden, sondern der vaterländischen, für jeden Deutschen unentbehrlichen deutschen Sprache.»

XXXIX.

«Ven s slovensko univerzo», ta parola odmeva danes od «Spielfelda in Gosposvetskega polja tja do jadranskega morja in Črnogore». Impozantne manifestacije v Ljubljani, Trstu, Pragi, Brnu itd. pričajo, da se slovensko in sploh slovansko ljudstvo zaveda one kulturne važnosti, katero dosežemo Jugoslovani s slovensko univerzo v Ljubljani.

Toda bodimo i v tem za nas Slovence v istini življenskega pomena važnem vprašanju največji pesimisti. Kakor znamenja kažejo — ko pišemo te vrstice — nam vse te navdušene manifestacije, vse one brezštevilne peticije vsi članki in govori vendar ne uresničijo one tako željno pričakovane ideje slovenskega vseučilišča. Ali nekaj nam vendar mora prinesiti to gibanje za višjo izobrazbo slovenskega naroda! Če že slovenskega vseučilišča ne, pa vsaj najpotrebnejših slovenskih ljudskih šol v Trstu, kjer se bojujemo za nje nad 20 let, v Gorici in v tužnem Korotanu, in najpotrebnejših slovenskih srednjih šol v središču Slovenije, v Ljubljani — in to smemo in tudi bomo — kategorično zahtevali od naše «skrbne» vlade.

XL.

Za našo potrpežljivost in za avstrijski birokratizem prav značilen je govor, ki ga je govoril dr. G. Gregorin na manifestacijskem shodu za slovensko

šolstvo sploh v Trstu dne 1. decembra 1901. — Govor je priobčila »Edinost« v svoji 279. številki z dne 6. decembra 1901.

Kratka vsebina tega govora je: »Leta 1884. je vložilo 1429 slovenskih staršev prošnjo za slovenske ljudske šole v Trstu za 700—800 otrok, dolžnih pohajati šolo.« Tržaški mestni svet je prošnjo zavrnil — »brez vsake motivacije« (1)

Dne 6. januarja 1885. l. se je vložil protest proti tej »temeljiti« odklonitvi tržaškega mestnega sveta na c. kr. namestništvo, katero ga je že dne 5. julija 1887. l. odbilo, češ, da je za slovenske otroke dovolj preskrbljeno s šolami v Rojanu, Barkovljah in Skednju, ker te šole niso oddaljene 4 km od Trsta.

Proti tej hitri rešitvi c. kr. namestništva je vložilo politično društvo »Edinost« kot tolmač slovenskega tržaškega prebivalstva utok na naučno ministrstvo dne 10. avgusta 1888. l., a to je ta utok rešilo z motivacijo, da »Edinost« nima pravice govoriti v imenu tržaških Slovencev.

To bi bil nekako prvi del boja tržaških Slovencev za ljudske šole. — Sedaj pa sledi drugi del.

L. 1892. so napravili slovenski starši v Trstu novo prošnjo za slovenske ljudske šole in sicer na c. kr. namestništvo kot c. kr. dežel. šol. oblast. Ta c. kr. oblast poslala je prošnjo mestnemu šol. svetu v izjavo in res isti se je baval takoj — to je l. 1894. 22. maja — v seji, kjer se je izrekel princip, da slovenske šole v Trstu niso potrebne (!?), da se bo tržaški mestni zastop protivil tej »nezakoniti« zahtevi z vsemi sredstvi ter »čuval svete, nedotakljive pravice, katerih varovanje da mu je poverjeno.«

Da v Trstu v »istini« ni treba slovenskih šol, je pač dovolj jasna statistika šolo obiskajočih godnih slovenskih otrok l. 1893., kajti takrat je obiskavalo c. kr. ljudske šole 326 slovenskih otrok in sicer 203 moškega in 123 ženskega spola, a k tem je treba še prištevati 320 otrok, ki so bili v šoli pri Sv. Jakobu. — C. kr. namestništvo je z odločbo od 1. julija 1894. l. razsodilo, da Slovencem ni treba slov. ljudskih šol, ker jih imajo v obližju Trsta, in te šole niso oddaljene 4 km. Temu odloku so se protivili slovenski starši z utokom na c. kr. naučno ministrstvo dne 7. avgusta 1894 l. — in ta oblast je rešila ta utok v svoji razsodbi dne 23. avgusta 1895., »da se ne sme gledati samo na kilometre, ampak tudi na potrebo.« Ob enem je dobilo c. kr. namestništvo nalog, da se vrše v tem oziru poizvedbe s tržaškim mestnim zastopom.

Tržaški mestni zastop je v svoji veliki ljubezni do slovenskih otrok takoj vzel v pretres ta odlok naučnega ministrstva, kajti že v seji **14. aprila 1897. l.** je sklenil, da je odlok c. kr. naučnega ministrstva krivičen, kajti »zahteve, da se v Trstu ustanove slov. šole, ne odgovarjajo pravim realnim potrebam tukaj bivajočih Slovencev; da on (mestni zastop) nikoli (?) ne

dovoli, da se v okrožju mesta Trst ustanove in vzdržavajo na troške mesta šole, z naučnim jezikom, ki ni italijanski.»

C. kr. namestništvo je zopet pritrdilo temu sklepu tržaškega mestnega zastopa z motivacijo, da imajo Slovenci zadostno število otrok godnih za šolo, ker so pa Slovenci priznani «turisti» ne potrebujejo šol v mestu, ker so okoličanske šole malo manj oddaljene kakor 4 kilometre.

Protest proti temu modremu ukrepu c. kr. namestništva je šel dne **7. junija 1899. l.** na visoko c. kr. ministrstvo za bogočastje in nauk — a ta protest še do danes, recimo 16. decembra 1901. ni prišel kakemu sekcijskemu šefu v naučnem ministrstvu pred oči, da bi ga rešil.

«Naglica nikjer ni dobra» pravi slovenski pregovor.

XLI.

Pretečeni mesec se je vršil občni zbor avstrijske socijalne demokratske stranke in sicer dne 2. do 6. novembra. Ta shod je bil nekako važnejšega pomena, ker je izvršil več za stranko samo mogoče velevažnih preosnov, omenjamo le «preosnovo strankinega programa». Spuščati se o podrobnosti tega zborovanja pač ni naša naloga¹, omenjamo samo programa o šolstvu, ki ga je sprejela ta stranka na tem obč. zboru, glaseč se: «Šola bodi obvezna, brezplačna in posvetna (weltlich), ter odgovarjaj popolnoma potrebam in razvoju posameznih narodov; otroci naj dobivajo vsa učna sredstva kakor tudi potrebno oskrbovanje brezplačno in to v ljudskih kakor višjih šolah.»

Pri tej priliki omenjamo pa tudi program, ki ga je sprejela krščansko-socijalna stranka, nanašajoč se na vzgojo v družini kakor tudi v šoli: «Družini, kakor poglobitni posredovalki krščanske vzgoje in ob enem podlagi in podpori družabnemu življenju naj se da najširše varstvo in zaščito. Rodovini je s pametno uredbo plač zagotoviti sredstvo za njen obstoj, in delovanje ženstva naj se omeji na domači krog. Duševna izobrazba naj se pospešuje v vsakem oziru (!) in to naj se omogoči tudi revnejšim slojem. Kakor podlago šolskemu pouku je vzeti načelom krščanstva in potrebam življenja odgovarjajoč učni načrt, s katerim naj se doseže v istini versko-nravna, za poznejše življenje zadostujoča izobrazba. Ločiti je krščansko mladino od židovske in pri nastavljanju učiteljev se je ozirati na veroizpovedanje dotičnih otrok. Učiteljstvo naj bo primerno (!) plačano, da se zamore — prosto vsakih gmotnih skrbi — popolnoma, z vso ljubeznijo posvetiti edino le vzgoji mladine. Pouk bodi po vseh državnih šolah brezplačen. Ustanovi naj se

¹ Kdor se hoče natančneje pečati s tem obč. zborom, temu priporočamo v naročitev: Protokoll über die Verhandlungen des Gesamtparteitages etc. Cena 50 h. Naroča se: Wiener Volksbuchhandlung Ignaz Brand, Dunaj VI., Gumpendorferstr. 16.

zadostno število srednjih, zlasti pa obrtnih in tehniških šol. V pospešilo nadaljne izobrazbe naj se ustanovi dovolj javnih knjižnic ip čitalnic.»

Koliko upoštevata ti dve stranki ravnokar označeni program, se ne da še pri obeh strankah natančno določiti in pojasniti, kajti prva še ni skoro nikjer prišla do prave moči, do moči, na podlagi katere bi zamogla izvrševati posamezne točke svojega programa; a pri drugi stranki — to je pri krščansko-socialni stranki — pa mirnega srca lahko trdimo, da oni lepi program na papirju in kot tak ostane pač le na papirju; v istini ga pa ta stranka nikjer ne uvaža, za kar imamo nebroj dokazov, in to je pri tej stranki ravno — najznačilneje.

XLII.

Dne 9. novembra sešla se je k sklepnemu posvetovanju »pravopisna enketa« v naučnem ministrstvu, da določi končno zahteve preosnovanega, na nemško ortografijo se naslanjajočega pravopisja. Naučni minister je povdarjal, da sta se enketi sklicani meseca junija v Berolinu — to je nemška in avstrijska; slednjo je sastopal dvorni svetnik dr. Hulmer — popolnoma složili (?), da so se želje avstrijskega novega pravopisja jako upoštevale.

Nekaka glavna preosnova tega pravopisja se naslanja na sledeče točke: »Th« se zvečine odpravi; raba raznih »s« se deloma odpravi; »e« kot znak dolžine naj se omeji, pač naj se pa obdrži pri tujkah na »ieren« kakor »regieren« i. dr. Samostalniki in samostalno rabljene besede naj se tudi prihodnje pišejo z »veliko začetnico«. Tujke s »c« naj se pišejo raje s »k« oziroma »z« itd.

Naučni minister je obljubil, da v kratkem zapusti tiskarno slovar z »novim pravopisom«. Dalje se je sprejel pri tej enketi predlog, da se že s prihodnjim šolskim letom izda »abecednik« v novem pravopisu, a za poznejše razrede se uvede ta pravopis najdalje v petih letih.

Književno poročilo.

(Novosti.)

Nedolžnim srcem. Pesmi s slikami. Zbral Anton Kržič. (Ponatis iz Vrta in Angeljčka.) V Ljubljani, 1901. Založilo društvo »Pripraviški dom«. Tisk Katol. Tiskarne. Cena kartoniranemu zvezku je 1 K 20 h. Dobiva se tudi v prodajalnici »Katol. tiskovnega društva«. — Knjižica se prikupi kar že po lični svoji zunanosti, še bolj pa po mnogobrojnih slikah nabožnega, šaljivega in zabavnega značaja. Vrhutega obsega knjižica na 78 straneh male 8° okoli 100 izbranih, mičnih, najlepših pesmic, kar sta jih »Vrtec« in »Angeljček« prinesla zadnja leta. Ne dvomimo, da bo de lepa ta knjižica naši mladini dobro došla. Zlasti se nam zdi prikladna za božično darilce mlajšim šolarčkom.

Mali slovinsko-český slovník. Sepsal Jindř. Očenašek. Nakladatelství J. Otty v Praze. 1901. Mala 8°. Str. 63. Cena 1 K 20 h. Brati Čehi niso le najboljši naši politični prijatelji, ampak oni pospešujejo na vsak način, kolikor le morejo, tudi naše kulturne težnje, ter se vsled tega kaj intenzivno zanimajo za naš jezik in naše slovstvo. Voditelj temu gibanju — znani rodoljub, g. Jan Lego (častni ud naše »Zaveze«), je že pred več leti spisal jako temeljito slovensko slovnico za Čehe, a pred kratkem je izdal g. Očenašek še majhen slovensko-českí slovar, čegar naslov smo postavili na čelo teh vrstic, in katerega radi važnega njegovega namena radostno pozdravljamo.

»Zvonček«. List s podobami za slovensko mladino. V 12. šte. je ta-le vsebina: Pravljica o snežcu. Zložil Igor. — Sosedni purčki. Spisal Jur. Pangrac. — Naročilo. Zložila Bogomila. — V prvih hlačah. Zložil S. Palček. — Dobro jutro! (s sliko). Zložil Igor. — Starec. Zložil A. Rapé. — Zvečer. Zložil Ivan Zorič. — Cvetoča ameriška agava na ižanskem gradu. Popisal in ilustroval Fr. Rojec. — Svetnik z dobrim srcem (s sliko). Spisal P. Petrovič. — Ivanka in čarovnica. Ruska narodna. Priobčil Brínjos. — Pouk in zabava. Barvana slika: Rojstvo gospodovo. — S to šte. se zaključuje 2. letnik »Zvončka«, ki stane na leto 5 K. Naj bi ga nobena šola ne pogrešala! Skrbimo pa vrhutega še tudi, da si ga naročajo za svoje otroke tudi bolje situirane slovenske obitelji.

Razgled.

Listek.

Slovenska šolska Matica. Knjige »Slovenske šolske Matice« za l. 1901. se že tiskajo, Društveniki dobe za to leto troje knjig in sicer: 1. Letopis, 2. Slovenski pouk, 3. Realna knjiga (Zgodovina I. snopič). Zaradi različnih težav, ki so v začetku s takim podjetjem združene, menda ne bo mogoče, kakor je bilo naznanjeno, razpošiljati knjig pred božičem. Častiti društveniki se prosijo malo potrpljenja.

Vštevavanje vojaških let v službeno dobo. Na Nemškem so določili za učitelje narodnih šol enoletno službeno dobo. To leto se bo de štelo kot službeno leto pri vseh šolskih zadevah.

Najdražji učenci na svetu. Blizu Hamburga leži ob ustju Labe osamljena in malo-komu znana vasica Neuwerk, ki pripada hamburškemu okrožju in ima samo 10 hiš. Za prebivalce teh deset hiš so morali zidati šolo. Vzdrževanje šole in plača učiteljeva stane Hamburgane vsako leto 2000 mark. Ker živi v vasi samo četvero za šolo sposobnih otrok, stane vsak otrok na leto 500 mark.

Berlinska mladina. Neki berlinski časnik prinaša o mladini glavnega mesta blažene Germanije tele krasne podatke: Mladina v Berlinu postaja vsako leto bolj divja in surova. Stavijo sicer palače, a nemški vzgojevalci, ki vedno le pravijo svojim učencem o velikih junakih v pruskih vojnah poslednje dobe, se nimalo ne brigajo za oplemenitenje srca, ne vzbujajo v mladih srcih ne sočustva, ne ljubezni do bližnjega. Zato čitamo vsak hip, da so trume jedva doraslih paglavcev napale mirne izletnike, da je pred letom 20 dečkov v starosti 12—14 let ulomilo v vilo in jo popolnoma oropalo. Najnovejše poročilo iz neke trdnjave blizu Berlina nam pove, da imajo tamkaj opraviti s tolpo 8—9 letnih požigalcev. To so rekruti za velikanske armade berlinskih hudodelnikov. Kam bode to vedlo pri vednem naraščanju prebivalstva in v težki gospodarski krizi, to si težko predstavljamo. Policije in sodišč ne bo dovolj da se končajo te strašne razmere. Ne samo korenitih prememb v socialnem življenju, tudi korenitih prememb v naučnem sistemu bode treba. Vsaka nova hudobija mladine je strašna svaritev, da se dolgo ne sme čakati z reformami. — Kako že pravi naš Stritar: »Gospoda ne samo glava, ampak tudi srce.«

Prešernova slavnost je lani vzbudila toliko krika in vika. Letos je ta dan tiho minil. — No, vsako leto ni stoletnica rojstva. — In vendar bi takšni dnevi v šoli naj ne minili brez vsega, brez vsega spomina. Malo mož imamo Slovenci, ki jih smemo slaviti v šoli. Ne zabimo vsaj teh. V to ni treba bogve kako okrašenega šolskega poslopja, ne banderic, ne cvetja. Treba je samo nekaj toplih besed, ki segajo tako prav globoko v srce, pa vse je minilo. No minilo ne, kajti spomin ostane v otroku, spomin in pa ljubezen do narodnega slavljenca.

Nadzorstvo nad vzgojo nezakonskih otrok. Ministrstvo je ukazalo sodiščem, skrbeti za to, da se oskrbe nezakonski otroci v dovoljni meri z vzgojnim nadzorstvom. Temu je bil vzrok velikanska razlika med številom umrlih zakonskih in nezakonskih otrok v Cislitaniji. Proti brezvestnim gerobom se ima kar najostreje postopati.

Jubilej kompasa. V rožniku prihodnjega leta bode mesto Amalfi slavilo 600letnico kompasa. Postavljen je že slavnostni odbor, kateremu predseduje vojvoda abruški. Kompas je znašel Flavio Gioja iz mesta Amalfi v Italiji.

Kdaj je prišlo v navado opoldansko zvonjenje? Ko se je pod poveljstvom slavnih generalov in patra Ivana Kapistrana združila vojska, da brani Beligrad pred Turki, je tedanji papež Kalikst III. zapovedal, da naj se po vseh krščanskih cerkvah zvoni opoldne, da se s tem ljudstvo opomni, da moli za srečen izid vojne proti Turkom. V bitki leta 1456. uničile so tudi res krščanske čete turško vojsko, in v zahvalo za to je odredil isti papež, da naj se zvonjenje vsaki dan opoldne ohrani za večne čase, da se ljudstvo spominja velikih dobrot, ki jih ima od svojega stvarnika.

Šolska instrukcija iz leta 1712. Štev. 331. praške »Politik« prinesla je te dni pod zgornjim zaglavjem zanimiv zgodovinski podatek o socialnem in materialnem položaju češkega učitelja v začetku 18. stoletja, ki se nam vreden zdi, da ga bere tudi slovensko učiteljstvo. Podamo ga kar v izvirniku:

Instructio und specificirte Obliegenheit, des zu Abbtzdorf dienstlichen Schuelmeisters.

Punctum primum. Die nothwendig gebührende catholische Glaubens-Profession in darzu gezümmenden loco, mit trey aufrichtigem Gemüth, reinem Hertz und Gewissen, wie auch vor nothwendigen Zeügnußpersohnen, nebst andern gewöhnlichen geystlichen Ceremonien dar-

gethaner schuldigst vollzubringen; und falls dem würllichen Abbtzdorfer Pfarrer vor nothwendig, aber auch nur vor ratsamb erschiehet, oberwehnte Glaubens-Profession fidelitatis juramento zu befertigen, wurde solcher abzufordern nicht zu unterlassen seyn.

Punctum secundum. Nicht ohne Gewissensverletzung ist deme zu beachten, womit das Macularium oesterlicher poenitenten umb darzu verordnete Jahreszeith verneweret und folgendes gestelltem modo nach richtig verfertigt wurde, nemlich: eines jeglichen in diesem territorio herrschaftlichen Beamten Tauf- und Zunahmens, deren aber beeden Geschlechts unterhabenden Taufnahmen Specificirung dergestalten modificirter (wie folgendts zu ersehen) bevor schriftlich verzeichnen; alsdann alle sitzhafte Frey und Unterthanere, als frey Grundsassen, gantz und halbe Bauere, groß und klein Gartnere, letzlichen Kalupnere nebst Unterscheidung der Gemeinden also benennen: daßerstlichen der Würlt mit dessen Tauf- und Zunahmen, alsdann die Würltin, drittens die Kinder, viertens die exemptuarii, fünftens die Bedienten und letztens Haußbedingte sambt jeder Persohn quidditate [sic] zu vernehmen seyn.

Anbetreffend die primulos, kennen selbte durch ein Kreutzl, aber saathsammes Merkzeichen unterschieden werden. Nach Verfertigung obbedachten Macularii ist solches dem würllichen Pfarrer ohne Verführung einiger Zeit einzuhändigen, welcher alsdann umb Verhütung gottlosser Unterschleif die Ordination zu veranstalten befließen seyn wird. Ferners und umb so mehres dern reformirten Soldathen und beeden Geschlechts Fremdlingen nebst territorii Ohrts-Bewohnung ganz unterschiedener Nahmhäftigkeit mit höchstem Fleiß zu verzeichnen.

Punctum tertium. Die Jugend in denen Läteren, Schreiben, wie auch musicalischen Instrumenten (welche die Music zu lehrnen verlangten und zu erlehrnen fähig wären) nach üblicher endesgestelter Taxam, wie auch zugethanem gleichfolgenden modo nach, mit gutem Fleiß, nothwendiger Gelümpfe und Schärfe zu instruiren. Der modus in der Zeith, zu welcher die Scholares in der Schuel verhanden ihrer täglichen Lehrnung den Anfang zu begünnen, ist nach folgendem Unterschied und Ausfertigung zu behalten, nemlich:

A prima Novembris biß ultima Februarii umb sieben Uhr Vormittags in die Schuel, darinnen biß eylf Uhr gleichfalls Vormittags zu verbleiben, Nachmittags aber umb ein Uhr erscheinen und völlig biß vier Uhr verharren. Durch so gestellte Schuelzeith hin solle von einem jeglichen Discipulo alle Stunden seyne vorgesetzte inn-, aber auswendige Lection mit gutter vorsichtiger Aufmerksamkeit, wie auch mit billiger Correction und gewidmeter Unterrichtung durch den Schuelmeister zu übernehmen seyn und ein weitheres nach Fähigkeit Discipuli vorzulegen. Die Scribenten aber diejenigen Exemplaria, so ihnen zu Hauß abzuschreiben verlassen worden, sambt davon habendem Originali Vor- und Nachmittags vor ersterer Lectionis Recitirung, so dann, was in der Schuel geschrieben, vor letzterer Recitation aufzeigen und corrigiren lassen.

A prima Martii biß ultima Maji solle die tägliche Lehrnung Vormittags umb eine halbe Stund ehender, als nemlich umb halber siebene, a prima Junii biß vorletzten Tags heiligen Wenceslai um eine ganze Stund, als nemlich umb sechs Uhr Vormittags ihren Anfang nehmen und anderes alles bey obiger Ordnung seyn Verbleiben haben.

Anbetreffend Discipulos Musices können selbte nicht wehrender Schuelzeith, sondern tempore extraordinario nach Vertrag der Jahreszeith ihre Instruirung und Exercitia wenigstens per zwey Stunden vorhaben.

Uebrige Jahreszeith, als nemlich von vorletzten Tag heiligen Wenceslai (welcher den 26. Septembris fallet) exclusive, biß ultima Octobris inclusive, ist den Schüllern nebst wochentlichen halben Tags als Donnerstag, wann aber solcher feyerlich, bevorstehenden Dienstag zu ihrer Ergetzlichkeit, Aufmunterung und besserem Lust führo zu lernen nachzusehen.

Mithin ist nicht weniger zu behalten, womit die Schüller zur täglichen heyligen Meeß (da solche in der Abbtzdorfer Pfarrkirchen celebrirt wird) um so mehres an denen Sonn- und Feyertagen (gleich nach letzterem Glockenzeichen), nit minder in Processionibus, in hiesige Kirchen Leichenbegleitungen, sonderlich aber zu der verordneter nothwendiger Glaubensunter-

richtung, welche durch völlige heylige Fasten- und Adventszeith, täglich vorzuhaben und ohne saatsamme Hinderung nicht aufzulassen ist, in paarhafter beeden Geschlechts unterschiedener richtiger Ordnung von dem Schuelmeister absichtlich begleihtet wurden.

Punctum quartum. Nicht minderer Obiegenheit halber wird demselben zu beachten sein die Scholares durch völlige heylige Fasten- und Adventszeith hin, als von Aschermitwoch biß letzten Dienstag vor Oestern inclusive und ersten Sonntag im Advent bis Vigiliam Nativitatis exclusive täglich Nachmittags, da ihre Schuelzeith richtig vollbracht, in erwehnter paarhafter Ordnung in die Kirchen fleißig zu begleiten, daselbst in denen Glaubensarticulis die halbstündige Unterrichtung zu übernehmen.

Belangend aber deren gemelter beyligen Fasten- und Adventszeith einfallenden Sonn- und Feyertägen, damit sowohl diejenigen, welche keine Schuel frequentiren und hierinnfalls vielleicht mehrere Unterrichtung vonnöthen haben, bei erwöhnter Glaubensinstruction auch füglichermaßen erscheinen können, solle und kan mehres repetirte Glaubensinstruierung umb ein Uhr Nachmittags (welche durch das Glockenzeichen zu erkennen seyn wird) ihren Anfang nehmen und umb ein Viertelstundt als feriato die verlängeret werden.

Pedagoški paberki.

Šole za hrome otroke. Zanimiva novost se je uvela letos v šolski organizaciji v Londonu. Ustanovili so namreč štiri posebne šole za hrome otroke, katere privražajo v šolo. Ti bolniški vozi ostajajo pod nadzorstvom šolskih strežnic, ki tudi v šoli skrbijo za potrebe otrok. V Londonu je nemara 700 otrok, za katere so pripravljene te šole. Izdatki za bolnega otroka so menda trikrat večji, nego za zdravega. Vsaka šola ima mestni odbor 12 oseb, ki se morajo same brigati za prostovoljne prispevke. Glavna prednost teh šol je pač ta, da prihajajo otroci na sveži zrak, česar preje ni bilo.

Mestna mladina. Neki hamburški profesor je razdelil med 120 deset- do šestnajstletnih dečkov nekoliko vprašanj, na katere je zahteval odgovor. Samo 49 otrok je videlo orat vole, 58 ni videlo nikdar ovce, 68 ni videlo vijolic na trati, 90 ni slišalo nikdar slavuljevega petja, 89 ni videlo vzhajajočega, 33 zahajajočega solnca. Profesor je sklepal iz teh odgovorov takole: mladež velikih mest pozna teatre in koncerte, pozna razstave in muzeje, bazare in gostilne, sploh pozna kulturo, toda narave ne pozna. Mladina je videla kuharsko razstavo, pa ne ve, kako se peče kruh; videla je krmljenje divjih zveri v menažerijah, a nima pojma o tem, kako si iščeta vrabič in jež svoj živež. In to se imenuje razbistrenje in razvijanje čutov.

Praške šole. V Pragi je 60 čeških šol s 328 razredi. Izmed poslednjih je 86 meščanskih, 241 ljudskih razredov, 1 šola pa poučuje samo slaboumne otroke. Vseh učiteljev je 387. Izdaja se za te šole 1,568.714 K. Nemških šol je 8 s 55 razredi, kjer deluje 59 učiteljev. Izdaja se zanje 246.922 K.

Kronika.

Češke šole na Dunaju. »Beseda Učiteljská« navaja statistiko, po kateri dokazuje, da bi bilo treba na Dunaju vsaj 20 šol za češke otroke. In vendar ni niti ene s pravico javnosti. To dela pravični gospod vitez jurjevega reda, Lueger.

Novi danski minister prosvete je bil še pred nekoliko leti ljudski učitelj. Po dovršeni narodni šoli je stopil v učiteljski seminar. Leta 1887. postal je deželni poslanec, kjer je kmalu postal načelnik kluba. Kmalu je napredoval v raznih častnih službah, končno je postal minister.

Na koncu leta.

 Če se ozremo na dvoletno delovanje «Popotnik»-ovo — odkar je namreč postal le strokovno pedagoški list — si pač lahko zadovoljno rečemo: Požrtvovalnost lastništva in naš trud obrodila sta lepe sadove! «Popotnik» je storil krepak korak naprej in se lahko postavi vzpored sličnim podjetjem mnogoštevilnejših in kulturno naprednejših narodov! In da je tako, se imamo pač pred vsem zahvaliti marljivim in požrtvovalnim njegovim sotrudnikom, ki so ga trudoljubivo in nesebično zalagali z dragocenim gradivom le iz ljubezni do vede, in v prosep narodnega šolstva. Resnično! to je pravo domoljubje! Tako se povzdiguje stanovski ugled in tako se pospešuje pravi napredek na narodno-šolskem polju!

Če torej izrečemo tem blagim in požrtvovalnim svojim sotrudnikom ob koncu leta na njih trudoljubivem sodelovanju svojo najtoplejšo zahvalo, tako smo se pač le deloma odzvali svoji obširni dolžnosti. V ostalem jih naj poplača zavest, da so dobro služili dobri stvari! Želimo le, da ostane njih sedanja duševna vez s «Popotnikom» i dalje nerazločljiva ter da posvečujejo tudi naprej svoje duševne zmožnosti v enaki meri prevážnemu našemu podjetju, za kar jih ob enem prelepo prosimo. Pa ne samo to! Privedejo naj iz svojih krogov v naše kolo tudi novih sodelavcev, da se «Popotnik» na vse strani ojači in postane v resnici ognjišče, okoli katerega se bodo zbirali naši apostoli Pestalozzija tako na srednjih, kakor na ljudskih šolah, — da bode takorekoč sredotočje, kamor izlivajmo svoje duševne šolsko-znanstvene proizvode. Tako mora biti, če nočemo, da postane izrek: «učitelji smo pionirji kulture» le prazna fraza. Mladi tovariši-pisatelji, torej na noge! Pa tudi mile nam tovarišice, ne zaostajajte za svojimi sostanovniki! Zastavljajte peresa in zalagajte skupno po možnosti naše strokovno glasilo s proizvodi svojega znanja: sotovarišem v spodbudo, v pouk in daljno naobražanje! Nikdo naj več ne vpraša, ali sprejme uredništvo ta ali oni članek, ampak kdor kaj ima, naj kar pošlje; kajti težko je uredništvu povedati naprej, če je kak spis sposoben za natis ali ne, preden ga je pregledalo. S takimi vprašanji se trati le dragi čas, katerega nam itak vedno primanjkuje. Treba je le malo zaupanja v našo nepristranost in vse se lahko izvrši po določenem redu!

Vsak, kdor namerava za list kaj poslati in želi da pride že v prihodnjo številko, naj uredi pošiljatev tako, da pride ista vsaj do 1. dne dočnega meseca, katerega izide list, že v naše roke, ker bi sicer ne mogli želji ustreči. Sploh pa so nam dobrodošle razprave in sestavki o vseh aktualnih vprašanjih na vzgojnem, didaktičnem in metodičnem polju, kakor ocene književnih proizvodov in drobtine za «Razgled». Zlasti v drugem in zadnjem oziru bomo hvaležni za vsak najmanjši prinos!

Ker pa najukusnejše pripravljena hrana brez konsumentov ne doseže svojega namena, ravnotako ga tudi najboljšo opremljen in urejen časopis ne more doseči brez čitateljev in naročnikov. Zatorej apelujemo ob enem na zavedno slovensko učiteljsko, da poskrbi med seboj za zadostno število rednih naročnikov, kateri bodo svojo dolžnost glede naročnine tudi vestno izpolnjevali! Res, žalostno je, da baš naši listi hiraajo na kronični bolezni malomarnosti naročnikov. Vzemimo si vzgled na delavcih, ki z nami vred niso v ugodnih gmočnih razmerah, a uspešno vzdržujejo več listov. Pri njih dela to stanovska zavednost, stanovska vzajemnost! In pri nas? Bi li ne bilo sramotno za slovensko učiteljsko, ko bi v tem oziru zaostajalo za delavstvom! Zatorej, vsak dosedanji odjemnik «Popotnikov» naj ostane zvest listu tudi v bodoče; naj mu pa vrhutega pridobi še najmanj enega naročnika! Zlasti pa naj v prihodnjem letu ne bo slovenske šole, ki bi ne bila naročena na «Popotnik»-a. Naš list je slovenskemu učiteljskemu potreben, kakor ribi voda! Naj bi se to vendar vobče uvaževalo!

S tem završujemo «Popotnikov» XXII. letnik! Želimo le še našim vrlim sotrudnikom in blagim podpornikom — gmočnim in duševnim — vesele božične praznike in prav srečno novo leto!

Uredništvo.

(M. J. Nerat.)

